

CROITORU, JOSEPH:

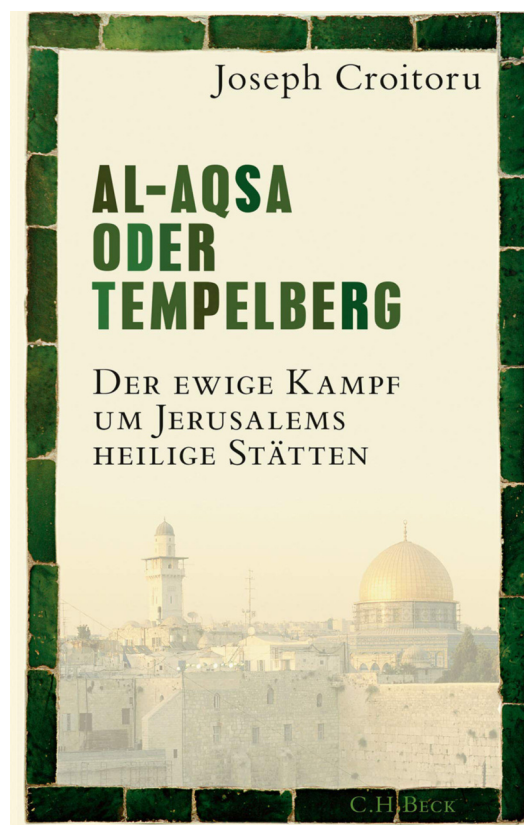
Al-Aqsa oder Tempelberg: Der ewige Kampf um Jerusalems heilige Stätten

MÜNCHEN: C.H. BECK, 2021, 365 STR.¹

Palestínsko-izraelský konflikt sa stal asi najviac rozoberanou a najznámejšou dlhodobo trvajúcou konfrontáciou druhej polovice 20. stor. Počas jeho trvania prešiel mnohými premenami a v posledných dvoch desaťročiach obzvlášť nabral na intenzite. Mimoriadne komplikovaný a komplexný vývoj udalostí a voľné prelievanie faktov a mýtov, propagandy a zatajovania v súčasnosti z tohto sporu spravili pre bežného pozorovateľa ťažko uchopiteľný bábelský zmätok. O konflikte vznikli mnohé vedecké a odborné práce, ktoré kládli za cieľ vysvetliť a priblížiť čitateľom hlavné mechanizmy izraelsko-palestínskych vzťahov a ich korene. Situáciu však ďalej komplikovalo, že popri seriózných prácach vznikol niekoľkonásobne väčší počet textov, ktoré o konflikte písali zaujato a stranili jednej či druhej strane a pritom sa tvárili, že prinášajú vedecky podložené fakty. Miesto toho však prezentovali polopravdy a manipulovali s faktami, ako sa im zachcelo s cieľom ukázať palestínsko-izraelské dianie vyhrotene ako boj dobra a zla. Za temer storočnú históriu konfliktu tak vzniklo obrovské množstvo kníh a štúdií, ktoré akoby kopírujú realitu, vytvorili pomerne nespoľahlivé až borghesovské „bludisko textov“, v ktorom dominuje čierno-biele zafarbenie a to nielen kvôli tomu, že sa tak tlačia knihy.

V tomto nebezpečnom textovom teréne, plnom ideologických nášlapných mín a nastražených stylistických pascí, vzniká aj práca Josepha Croitoru: *al-Aqsá alebo Chrámová hora: večný konflikt o posvätné miesta Jeruzalema*. Autor sa narodil skoro priamo v kontexte svojej témy v r. 1960 v Haife a vyštudoval na univerzitách Jeruzalema a Freiburgu históriu, dejiny umenia a judaistiku. Jeho doktorská práca bola venovaná dejinám mučeníckych / samovražedných operácií v modernej histórii od Japonska po Palestínu. Tento text bol následne vydaný aj knižne (Croitoru 2003). Neskôršie nasledovala práca venovaná palestínskemu hnutiu Hamás (Croitoru 2007) a potom monografia, predstavujúca vzťah Nemcov a Orientu (Croitoru 2018). Croitoru sa popri písaní svojich historických prác živí ako novinár na voľnej nohe a venuje sa najmä blízko-východným témam. Píše pre nemecké a izraelské noviny a časopisy a pracuje aj pre rôzne rozhlasové stanice. Od r. 1988 žije v Nemecku.

Jeho posledná, tu rozoberaná, kniha si vybrala za cieľ objasniť postavenie Chrámovej hory / Vzneseného okr-

ku (Haram) v Jeruzaleme, skutočného epicentra izraelsko-palestínskeho konfliktu. Kniha sa venuje síce len modernému kontextu, teda obdobiu od konca 18. stor. do r. 2020, no autor považoval za dôležité v prvej kapitole rozobrať miesto Chrámovej hory / Haramu aj v troch abrahámskych náboženstvách. Historická časť knihy sa začína tak až druhou kapitolou (s. 47–75), kde Croitoru stručne, ale zrozumiteľne vysvetľuje zrod a princíp fungovania *status quo* a predstavuje čitateľom situáciu na konci osmanského panstva v Jeruzaleme. Potom sa už dosť podrobnejšie (s. 76–172) venuje obdobiu britského mandátu (r. 1917/1922 – 1948), keď v stretoch sionizmu a palestínskeho nacionalizmu Chrámová hora / Haram sa dostáva do stredu vznikajúceho konfliktu. Toto obdobie právom zaberá viac priestoru, veď vtedy sa formovali niektoré základné prístupy a mechanizmy, ktoré dodnes určujú fungovanie a postavenie tohto výnimočného miesta. Jordánskej vláde (r. 1948 – 1967) nad Haramom / Chrámovou horou sa už venuje o dosť skromnejšia kapitola (s. 163–174), no myslím si, že by si to zaslúžilo viac pozornosti. Autor síce prináša základné fakty, no nerozobral dostatočne problém Jeruzalema v jordánsko-palestínskych vzťahoch a mohol venovať viac pozornosti aj vzťahu Hášimovskej dynastie

¹ Tento text vychádza v rámci projektu VEGA 1/0642/21 „Narratívy Jeruzalema v súčasných náboženských kontextoch / Jerusalem Narratives in Current Religious Contexts“.

k mestu a posvätným miestam. V piatej kapitole (s. 175–252) už znovu čítame dôkladnejšie spracovanie osudov Chrámovej hory / Haramu pod izraelskou vládou v r. 1967 – 1993. Toto obdobie sa vyznačuje redefiníciou a reinterpretáciou niektorých posvätných miest v Jeruzaleme a inde na okupovaných územiach a obzvlášť pokiaľ ide o Haram / Chrámovú horu. Vtedy dochádza aj k prvým vážnejším násilným stretom, či už ide o podpálenie mešity al-Aqsá austrálskym radikálnym kresťanským aktivistom Michaelom Rohamom v r. 1969, alebo o chystaný, no včas odhalený, pokus extrémistickej židovskej skupiny Židovské podzemie vyhodit' mešitu al-Aqsá a Skalný dóm do povetria v r. 1984. Je to tiež začiatok pôsobenia židovských aktivistických hnutí na postavenie tretieho Židovského chrámu a ich provokatívnych návštev na Chrámovej hore / v Harame. Autor o týchto udalostiach píše podrobne. Posledná kapitola (s. 253–299) sa venuje obdobiu od r. 1993 po r. 2020. Situáciu totiž zmenil vznik Palestínskej národnej autonómie, ktorá síce v Jeruzaleme oficiálne nemá žiadnu moc, no pochopiteľne sa snažila získať vplyv na udalosti v Harame / na Chrámovej hore. Croitoru popisuje vznik tzv. tunelov Západného múru a iné archeologicky-aktivistické činnosti v oblasti, ako aj vypuknutie a priebeh druhej al-Aqsá intifády. V tejto kapitole sa tiež dozvedáme a zvýšených aktivitách židovských radikálov a o vzniku hnutia za Chrámovú horu v izraelskom Knesete a na druhej strane zas o politike Hamásu a iných palestínskych politických subjektov, ako aj o založení islamistického ženského hnutia Murábitát – samozvaných strážkyň Haramu. Kniha sa končí líčením udalostí na jar a v lete r. 2020 a už sa nevenuje búrlivému aprílu 2021 a daniu potom. Samotný text ešte dopĺňa dobre vybraná obrazová príloha, menný register, krátka ale prehľadná chronológia a vyvážená bibliografia s obsiahlym vedeckým aparátom. Hneď v úvode (31) nájdeme aj mapu Chrámovej hory / Haramu, kde však je niekoľko menších nepresností. Jednak al-Chidrova / Eliášova kupola (*Qubbat al-Chidr*) je zamenená s Kupolou vystúpenia na nebesá (*Qubbat al-mir'ádž*), ktorá sa nachádza južne od vyznačeného miesta a na mape chýbajú aj také kľúčové objekty, ako napr. Studňa sultána Qájtábja (*Sabíl as-sultán Qájtábj*) alebo náboženská škola Tankízíja (*Madrasaat-Tankízíja*), kde dnes sídli izraelská pohraničná polícia, o ktorej autor píše na niekoľkých miestach.

Kniha však, napriek drobným nedostatkom, ponúka vyvážené, nestranné, historicky podložené a pritom čitateľsky príťažlivé spracovanie témy. Predstavuje dobrý úvod pre ľudí so všeobecným vzdelaním a poznatkami, no zároveň miestami prináša poznatky, ktoré ocenia aj špecialisti v danej oblasti bádania. Tieto kvality robia z knihy pomerne vzácny príklad vedecky dôveryhodného textu, ktorý k tejto kontroverznej problematike prináša solídne spracovanie aj pre širšie vzdelané publikum. V tomto publikácia nadväzuje na autorove predchádzajúce práce. Niektoré, ako napr. *Mučeník ako zbraň: historické korene samovražedného atentátu* prinášajú viac pre vedu cenných informácií, iné ako napr. kniha o Hamáse má viac informatívno-vzdelávací charakter. Croitoruove práce prístupom a cieľovou skupinou čitateľov majú blízko napr. ku knihám izraelského autora Toma Segeva z hnutia tzv. nových historikov. Kniha teda stojí za prečítanie každému historikovi, politológovi, orientalistovi, či religionistovi, ale aj tým, ktorí by sa len radi serióznejšie dozvedeli niečo o danej téme.

Tento text je dobrý dôkaz toho, že aj o takej zložitej problematike sa dá písať jasným a pritom vecne presným jazykom, aj keď tým jazykom nie je angličtina. Nie, že sa len dá, ale by sa aj malo písať tiež v „menších“ či vyložene „malých“ jazykoch a to nielen prekladmi z anglických originálov. Nejedna anglická vedecká kniha totiž vo svojich lokálnych jazykových mutáciách stráca na presnosti a zrozumiteľnosti.² Texty napísané napr. o izraelsko-palestínskom kontexte prekladajú totiž ľudia, ktorí sú odborníkmi na anglický jazyk, avšak nie na danú problematiku. V „skromných podmienkach“ miestnych nakladateľov potom len zriedka tieto texty prejdú aj rukami odborných lektorov. Preklady tiež málokedy zohľadňujú lokálny rozmer, teda niektoré kultúrne alebo spoločenské špecifiká danej krajiny či jazyka. Pochopiteľne, absencia tohto miestneho aspektu nerobí problém vedcom, no evidentne sa stáva prekážkou pre mnohých čitateľov, ktorí nie sú zo špeciálnejšieho odboru.

Preto by sa mali vydávať originálne vedecké texty aj miestnych bádateľov v lokálnych jazykoch, no niektorí z nich jednoducho odmietajú písať inak, než v angličtine. Je to spôsobené jednak zvyšujúcim sa tlakom zo strany vedenia univerzít a iných vedeckých a štátnych inštitúcií, aby každý písal s cieľom získať čo najviac bo-

2 Dobrým príkladom nepochopeného prekladu je napr. toto: „(...) šajch Mahmúd Šaltút, zástupce proděkana Fakulty religionistiky v al-Azharu (...)“ (Filiu 2011, 75) je tu niekoľko nepresností. Šaltút v žiadnom prípade nebol religionista, ale muslimský náboženský znalec (‘*álím*) a al-Azhar žiadnu fakultu religionistiky nemá a aj slovné spojenie „v al-Azharu“ je neobvyklé, správne je to „na al-Azharu“, podobne ako napr. „na“ a nie „v“, „Moravě“ a pod. Navyše Šaltút v danom období (v r. 1942) nebol zástupcom prodekanu fakulty religionistiky ale prodekanom fakulty šari‘e. Takéto zlé preklady pôsobené nepochopením dosť pokazili inak vynikajúci text.

dov a z toho plynúcich finančných prostriedkov, no pramení to aj z rezignácie a frustrácie vedcov, ktorí keď píšu o spoločensky a politicky reflektovaných témach (ako napr. izraelsko-palestínsky konflikt či islám a pod.) sa neraz stávajú terčom rôznych aktivistických skupín a jednotlivcov, ktorí zastávajú ideologicky a emotívne motivované pozície a bádateľov prinášajúcich vyvážené a na faktoch založené texty často verbálne inzultujú. Samozrejme, je treba publikovať v angličtine a v iných medzinárodne používaných jazykoch, no zároveň viac vedcov by mohlo nájsť odvahu – popri honbe za „bodmi“ – energiu písať texty aj v lokálnych jazykoch. Takto, na jednej strane, by mohli obstáť vo svojej zodpovednosti intelektuálov voči spoločnosti a prispeli by aj ku kultivovaniu svojich vlastných jazykov. Keď v nich nevznikajú pôvodné vedecké texty, neraz prevládajú napr. archaické formy prepisovania názvov a výrazov či anglicizmy.

V stredoeurópskom kontexte, aspoň pokiaľ ide o orientalistiku, máme na to aj vhodné historické precedensy. Ako príklad môže slúžiť tvorba napr. Ignáca Goldzinera alebo Aloisa Musila, ktorí považovali za dôležité sformulovať svoje názory a výsledky aj v lokálnom jazyku pre miestnu vedeckú obec a širšiu verejnosť. Pokiaľ ide o súčasný český a slovenský jazykový kontext,

máme niekoľko autorov, ktorí si to uvedomujú a vydali napr. o palestínsko-izraelskom konflikte niekoľko kníh (napr. Mendel 1991 a 2000), aj sa zapojili do neraz náročných a nevďačných, no spoločensky dôležitých, debát o danej téme.

Tiež je dôležité zdôrazniť, že popri písaní by sa aj mali čítať vedecké texty napísané v inom, než v anglickom jazyku. Tie totiž neraz ponúkajú nový originálny prístup a spracovanie, resp. prinášajú možné nové podnety. Čítanie takýchto textov nám môže jednoducho výrazne rozšíriť obzor. Samozrejme, Joseph Croitoru má tú výhodu, že nemčina v ktorej píše, je pomerne rozšírený jazyk, no to nás ešte neospravedlňuje, aby sme nepísali popri medzinárodnej angličtine viac aj v našich lokálnych jazykoch. Možno tento druh publikácií prinesie podľa hodnotiacich tabuliek menej bodov (alebo žiadne, ako napr. napísanie tejto recenzie), a budú pre nás znamenať prácu navyše, no popri tom majú aj svoje nespochybniteľné kvality. Sú kľúčové pre rozvoj a domáce etablovanie našich odborov a zohrávajú zásadnú úlohu vo zvyšovaní gramotnosti našich stredoeurópskych komunit pre lepšie pochopenie sveta.

Attila Kovács

REFERENCIE

- Filiu, Jean-Pierre. 2011. *Apokalypsa v islámu*. Praha: Volvox Globator.
- Croitoru, Joseph. 2018. *Die Deutschen und der Orient: Faszination, Verachtung und die Widersprüche der Aufklärung*. München: Carl Hanser Verlag.
- Croitoru, Joseph. 2007. *Hamas: Der islamische Kampf um Palästina*. München: C. H. Beck.
- Croitoru, Joseph. 2003. *Der Märtyrer als Waffe: Die historischen Wurzeln des Selbstmordattentats*. München: Carl Hanser Verlag.
- Mendel, Miloš. 1991. *Židé a Arabové*. Prachatice: Rovina.
- Mendel, Miloš. 2000. *Náboženství boji o Palestinu. Judaismus, islám a křesťanství jako ideologie etnického konfliktu*. Brno: Atlantis.